

» Pripravila: Dr. Simona
Kostanjšek Brglez, ZRC SAZU,
Umetnostnozgodovinski inštitut
Franceta Steleta

KULTURNA DEDIŠČINA

Vila Hrastnik na Zgornji Polskavi in njeni lastniki

Na Zgornji Polskavi

stoji ob lokalni cesti, ki povezuje Zgornjo in Spodnjo Polskavo, markantna stanovanjska hiša.

Od drugih v bližini se razlikuje prvič zaradi svoje lege, saj ne stoji v strnjem naselju oziroma v središču zaselka, katerega arhitekturno dominantno predstavlja župnijska cerkev sv. Štefana, ampak na ravnici pred malenkost dvignjenim naseljem. Izstopa tudi zaradi svoje velikosti, je namreč precej večja od bližnjih stanovanjskih hiš, nazadnje pa jo od drugih ločuje tudi slog, saj je edina s secesijskimi elementi na fasadi.

K hiši spada več zemljišča okrog nje in gospodarsko poslopje ter kmetijska zemljišča na drugi strani ceste. Čeprav ni zaščiten kot spomenik, niti ni evidentirana kot stavbna dediščina, ima kvalitete kulturnega spomenika. Njeni lastniki s spoštljivim odnosom

Vila Hrastnik

do preteklosti, zgodovine, umetnosti in z globokim spoštovanjem do prednikov hišo vzdržujejo in postopno obnavljajo. Pri tem skrbijo za to, da ohranjajo njene največje kvalitete, čeprav je ta način obnove največkrat povezan z visokimi finančnimi vložki. V preteklem desetletju so na novo prekrili streho in zamenjali vsa okna s polkni, saj so bila prvotna zaradi nevzdrževanja prednikov povsem uničena, večji poseg, ki ga načrtujejo za prihodnja leta,

pa je obnova fasade, ki bo izvedbeno precej zahtevna tako zaradi granulacije kot tudi dekorativnih secesijskih fasadnih elementov.

Letnica 1923 na pročelju označuje leto gradnje. Njen graditelj je bil **Anton II. Hrastnik** (1892–1971), ki jo je dal postaviti in v celoti opremiti pri svojih tridesetih letih. Kot je razvidno z risbe oziroma načrta za prizidek na zadnji strani hiše iz leta 1940, se je sprva imenovala Vila

Hrastnik, nato pa so ji za časa graditeljevega sina Antona III. (1928–2006) pravili *Vila Marija*.

Podkletena hiša je bila zgrajena in opremljena v enem livu. Glavno štiriosno fasado v osrednji osi poudarjata visoko strešno čelo in balkon s kovinsko ograjo. Fasado členijo horizontalni maltasti pasovi in dekorativne maltaste okenske obrobe. Glavni vhod je skozi dvignjeno, prvotno odprto, zdaj zazidano verando na levi strani hiše, stranski pa

» Pripravil: Milan Sternad iz Makol, fotograf in strasten zbiratelj starih fotografij in razglednic domačega in okoliških krajev.

ZAKLADNICA STARIH FOTOGRAFIJ

Novi zvonovi pri Sv. Ani v Makolah,
10. avgust 1930

UMETNOST ZA TURIZEM

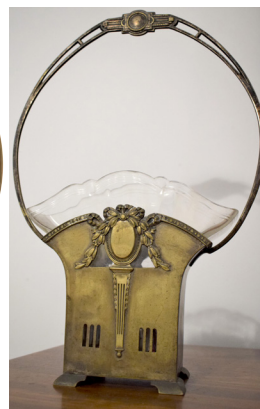
Prispevek je nastal v okviru projekta Umetnost za turizem. Umetnostnozgodovinske vsebine kot podlaga razvoju trajnostnega turizma Vzhodne Slovenije, ki ga sofinancirata Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport RS in Evropski sklad za regionalni razvoj, ter v okviru raziskovalnega programa Slovenska umetnostna identiteta v evropskem okviru (P6-0061), ki ga iz državnega proračuna sofinancira Javna agencija za raziskovalno dejavnost RS.

Stara hiša družine Hrastnik

Okrasni krožnik tovarne
Schütz Cilli

Secesijska vaza

Učno pismo Antona Hrastnika

je na začetni fasadi. Zamrežena vratna krila glavnega vhoda so še originalna – secesijska. Prvotna so tudi notranja vratna krila in betonske ploščice, prav tako pet visokih različnih secesijskih lončenih peči v pritličnih in nadstropnih prostorih, velik zidan štedilnik v kuhinji, krušna peč v jedilnici, nekaj pohištvenih kosov in več manjših uporabnih in dekorativnih predmetov – od secesijskih vaz, kozarcev, modelčkov za maslo, črnilnika do porcelanastih figuric in okrasnih keramičnih krožnikov, opremljenih z žigi znamenite celjske keramične tovarne Schütz Cilli. Zanimivo je tudi secesijsko-historistično leseno stojalo za puške z obešalnikom, katerega zgornji del je opremljen z reliefom z motivom želodov in hrastovih listov, ki aludirajo na priimek Hrastnik.

Zdajšnjim lastnikom, vključno z **Luko**, ki je pravnik Antona II. Hrastnika, so glede na pričevanja prednikov znani osnovni podatki o družini Hrastnik do generacije pred graditeljem. **Anton I. Hrastnik** (1850–1912), ki izvira s Spodnje Polskave, je bil poročen z **Elizabeto**. Bil je usnjarski mojster. Njegov sin **Anton II.** je leta 1906 na Ptuj pri usnjarsku Josefu Pirichu končal vajeniško dobo, iz leta 1908 pa je ohranjeno njegovo prav tako na Ptuj izdano učno pismo (Lehr-brief). Po Antonu II. se družina več ni ukvarjala z usnjarsko oziroma strojarsko obrtjo. Njegov sin **Anton III.** (1928–2006) je v Zagrebu študiral veterino, a je zaradi domotožja študij prekinil, se vrnil na Zgornjo Polskavo in se posvečal kmetijstvu, njegov sin **Zvonko – Miško** (1961–2017),

ki je začel s temeljito prenovo hiše, pa je bil prav tako kmet. Kljub temu da so obrt opustili, se je za domačijo ohranilo ime Pri ledrarju. Družina je bila povsem samooskrbna, kupovali so le sladkor in sol. Po kletnih prostorih so speljani jaški, po katerih teče voda, saj je imela družina v kleti grede, v katerih so pozimi gojili zelje in radič. V enem prostoru so skladiščili krompir, v drugem so imeli vinske sode, prav tako pa so imeli prostor s kotlom za kuhanje perila.

Gonilna sila je bila **Marija**, žena Antona II., t. i. Hrastnica, ki je skrbela za gospodinjstvo in finance. Imela je dve pomočnici, kuhala je za celo hišo in natančno vodila finančno knjigo. Pisarno je imela v prvi sobi pri vhodu. Med drugo svetovno vojno so shajali brez večjih težav, saj so kože menjavali za dobrine.

Stara stanovanjska hiša družine Hrastnik, v kateri se je rodil Anton II., graditelj nove, in poslopje za strojenje kož sta stala preko ceste. Na osnovi starejših fotografij je hišo, ki so jo pozneje podrli, mogoče datirati v sredino 19. stoletja. Po tem, ko je bila zgrajena nova, je stara služila opravljanju obrti, v njej pa so sprejemali tudi stranke. V še ohranjenem poslopju/pri-zidku strojilnice iz leta 1928 se je ohranila velika transmisija, ki je poganjala stroje in je najverjetneje delovala na parni pogon. Gre za pomembno tehniško dediščino.

Vila Hrastnik, skupaj z gospodarskim poslopjem, je primer dobre prakse ohranjanja premične in nepremične kulturne dediščine.

STARE RAZGLEDNICE

Razglednica
Šmartno na
Pohorju leta 1930